

Rapport

Politieke peiling december 2021

I&O-zetelpeiling december 2021

Colofon

December-peiling I&O Research

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2021/250

Datum

december 2021

Auteurs

Peter Kanne
Wietse van Engeland

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

	Zetelpeiling: VVD levert 4 zetels in; coalitie op min 17	4
1	I&O-zetelpeiling december	8
1.1	Zetelpeiling: VVD levert 4 zetels in; D66 en BBB in de plus	8
1.2	Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen	10
1.2.1	Waarom verliest de VVD stemmen?	11
2	Thema's	14
2.1	Urgente problemen: woningen, zorg en klimaatverandering	14
3	Tevredenheid met demissionair kabinet	15
3.1	Tevredenheid daalt niet verder	15
4	Politieke leiders	16
4.1	Bekendheid	16
4.2	Waardering politici	17
5	Onderzoeksverantwoording	19

Zetelpeiling: VVD levert 4 zetels in; coalitie op min 17

In de I&O-zetelpeiling die liep van 3 tot 6 december levert de VVD 4 zetels in en komt op 29 zetels. Daarmee is de VVD nog wel de (virtueel) grootste partij, maar het is de laagste stand in de I&O-peiling sinds juli 2019.

D66 wint drie zetels terug en komt op 18 zetels, nog wel steeds 6 minder dan in maart dit jaar.

De opmars van Volt (nu 10 zetels), BBB (9 zetels) en JA21 (8 zetels) zet door.

De ChristenUnie levert juist 3 in: van 8 naar 5 (gelijk aan maart 2021).

(Aanstaande) coalitie op 61 zetels, min 17 t.o.v. maart dit jaar

Opvallend is dat drie coalitiepartijen (VVD, D66, CDA) op verlies staan ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van maart dit jaar (CU stabiel), waarmee de (aanstaande) coalitiepartijen samen nog maar (virtueel) 61 zetels zouden halen, waar dat er in april nog 79 waren. (Een demissionaire kabinet waar op dit moment 61 procent van de kiezers niet (erg) tevreden over is.) De verloren zetels komen bijna geheel ten goede aan de nieuwe, 'kleinere' partijen, met name Volt, BBB en JA21.

I&O-peiling Tweede Kamerverkiezingen 6 december (zetels)

"Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?" Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen, zonder 'weet nog niet' (n=1.486).

	ZETELS									VERSCHIL	
	Uitslag	Peiling								+/-	+/-
		TK21	12 apr 2021	3 mei 2021	7 jun 2021	12 juli 2021	13 sep 2021	11 okt 2021	15 nov 2021		
VVD	34	34	34	36	35	33	34	33	29	-4	-5
D66	24	26	23	21	22	19	15	15	18	+3	-6
PVV	17	15	15	14	17	16	16	17	16	-1	-1
CDA	15	14	10	12	6	7	7	8	9	+1	-6
SP	9	10	10	7	9	9	10	8	8	0	-1
PvdA	9	8	10	10	11	12	11	9	9	0	0
GL	8	6	7	9	9	11	12	10	9	-1	+1
FvD	8	7	7	5	4	5	5	6	4	-2	-4
PvdD	6	6	7	8	7	8	8	7	8	+1	+2
CU	5	5	5	5	5	7	6	8	5	-3	0
Volt	3	4	6	6	6	6	8	8	10	+2	+7
JA21	3	6	6	6	6	5	7	6	8	+2	+5
SGP	3	3	3	3	3	3	4	4	3	-1	0
DENK	3	3	3	3	2	1	1	2	1	-1	-2
50+	1	1	1	0	0	0	0	0	1	+1	0
BBB	1	1	2	3	5	6	5	6	9	+3	+8
BIJ1	1	1	1	2	2	2	1	2	2	0	+1
BVNL	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	+1
Anders ¹	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	150	150	150	150	150	150	150	150	150		
Coalitie VVD, D66, CDA, CU	78	79	72	74	68	66	62	64	61	-3	-17

Bron: I&O Research, december 2021

¹ Geen van de overige partijen komt boven de kiesdrempel uit.

Waarom verliest de VVD stemmen?

De VVD verliest dus vier zetels ten opzichte van november, vijf ten opzichte van maart 2021 en komt op 29 zetels. De VVD verliest stemmen aan Volt, JA21, BBB en PVV en in mindere mate aan CDA, D66, SP en BVNL.

Waarom stappen deze kiezers over? We stelden deze vraag open aan degenen die de VVD op dit moment inruilen voor een andere partij

Formatie duurt te lang; ‘zwabberend’ beleid dat niet overeenkomt met beloften

Aangezien de VVD stemmen kwijt zou raken aan rechtse (JA21, BBB en PVV) en links- progressieve of linkse partijen (Volt, D66, SP) zijn ook de argumenten anders. De gemene deler is echter dat veel mensen de formatie te lang vinden duren en dat ze de VVD niet eerlijk vinden onderhandelen. En men noemt het ‘zwabberende’ beleid van de VVD. Aan beide kanten komen we kiezers tegen die zeggen dat ze op de VVD hebben gestemd vanwege de coronacrisis (leiderschap van Rutte), maar nu meer naar inhoudelijke onderwerpen kijken (klimaat, zorg, Europa) óf niet meer tevreden zijn over dat coronaleiderschap.

Ook wordt er meerdere keren gezegd dat er verschil zit tussen wat de VVD bepleitte in de verkiezingscampagne en wat het nu doet (of: lijkt te gaan doen). Overigens worden de uitgelekte plannen (het treindocument van Segers) nergens expliciet genoemd.

Opvallend is verder dat de coronapas, 2G of zaken rondom het vaccineren ook niet genoemd worden als reden om de VVD de rug toe te keren.

Rechtse kiezers: VVD schuift te veel op naar links

Veel kiezers die overstappen naar JA21, BBB en PVV vinden de VVD te veel opschuiven naar links. Kiezers die dat vinden met betrekking tot vluchtelingen en migratie stappen vaak over naar JA21. Ook het ‘weggeven van tradities’ wordt de VVD aangewreven.

De winst van BBB – ten koste van de VVD – komt vooral door de ‘duidelijkheid’ van Caroline van de Plas, die ‘als enige opkomt voor de boeren’.

Een kiezer die overstapt naar JA21:

“Het migratiebeleid van JA21 spreekt me aan. Dit is beter dan bij de VVD. Wat me bij de VVD minder aanspreekt is dat er een grote discrepantie zit tussen hun standpunten in de verkiezingen en het uiteindelijke beleid.”

Links/progressieve kiezers: gebroken beloften en liever ‘nieuw elan’

Kiezers aan de links/progressieve kant zijn of teleurgesteld in of uitgekeken op de VVD en Mark Rutte. Er wordt gesproken over gebroken beloften, leugens, te veel hang naar macht en *“Hun Mea culpa heb ik wat teveel gehoord.”* Degenen die ‘nieuw elan’ willen komen nu vooral uit bij Volt, waarbij de Europese dimensie van belang is.

Een kiezer die overstapt naar Volt:

“VVD weet volgens mij zelf niet eens meer waar het voor staat. Regeert met list en bedrog en doet er alles aan om maar te regeren. Volt is jong en fris, als tegenreactie.”

Urgente problemen: woningen, zorg en klimaatverandering

De top drie thema's die door het volgende kabinet – als het aan alle kiezers ligt – met voorrang moeten aangepakt zijn: betaalbare woningen, de gezondheidszorg en het tegengaan van klimaatverandering & stikstofuitstoot. Het aanpakken van de coronacrisis is terug van weggeweest (van 12% in september naar 26% nu). Klimaatverandering wordt daarentegen nu minder vaak genoemd dan drie maanden geleden (van 34 naar 27%).

Waardering belangrijkste coalitieleiders t.o.v. maart fors lager

Pieter Omtzigt, die eerder dit jaar het CDA verliet, wordt nog steeds veruit het best gewaardeerd: nu met een 7,1. Daarna volgen de leiders van nieuwe en (relatief) kleine partijen, die duidelijk op winst staan: Laurens Dassen (Volt, 6,3), Caroline van der Plas (BBB, 5,7). Wel zijn zij nog steeds relatief onbekend: Laurens Dassen bij 25 procent, Caroline van der Plas bij 59 procent.

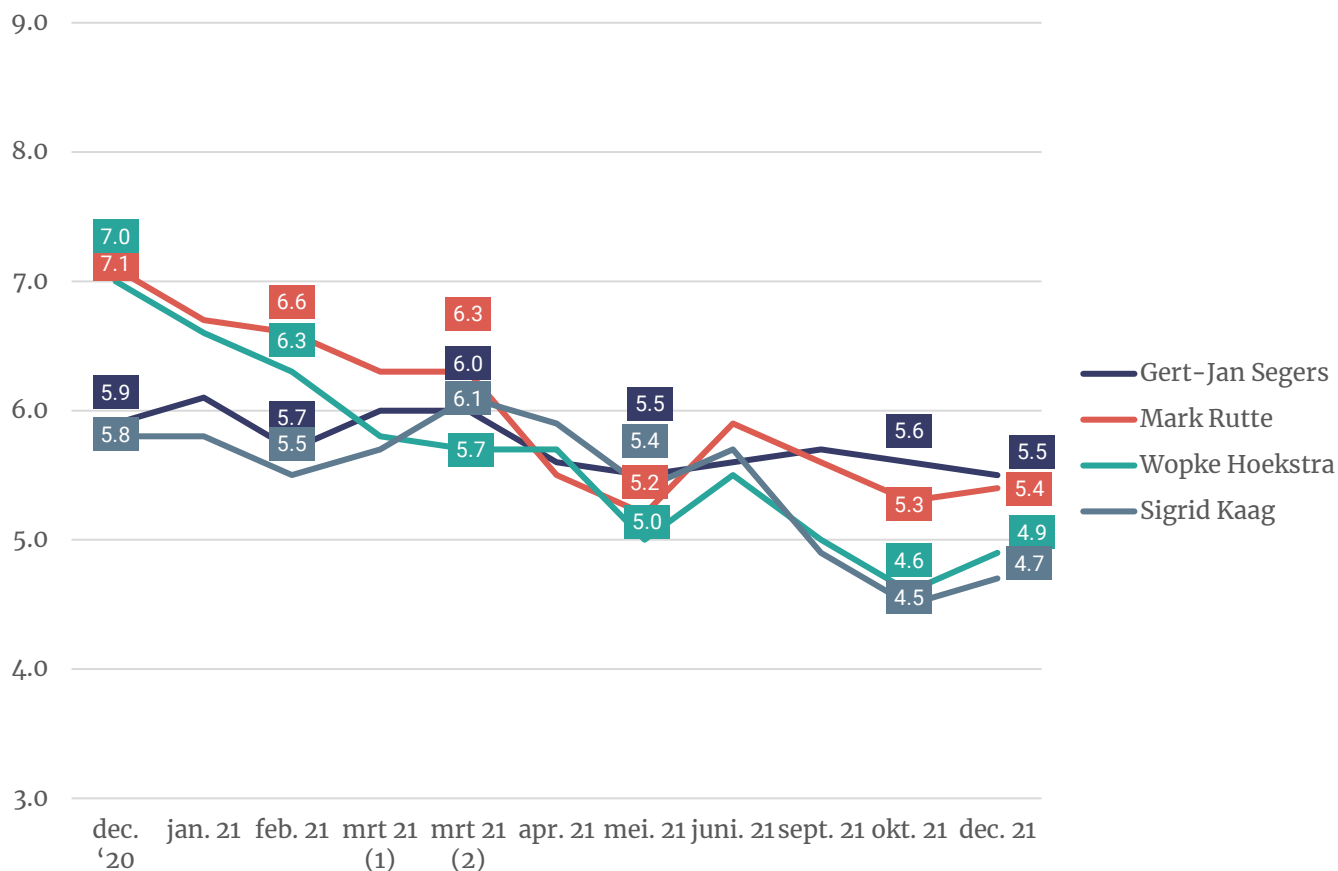
Van de leiders van de coalitiepartijen zijn Segers (5,5) en Rutte (5,4) nu stabiel, waarbij Rutte ten opzichte van maart dit jaar bijna een vol punt inleverde (toen: 6,3) en ten opzichte van juli vorig jaar twee punten (toen: 7,3).

De gemiddelde waardering voor Sigrig Kaag is ook stabiel ten opzichte van oktober (nu een 4,7), maar ook zij leverde flink aan populariteit in ten opzichte van maart dit jaar (6,1) en midden vorig jaar (6,6).

Ook de vierde coalitieleider – Wopke Hoekstra – wordt niet zeer hoog gewaardeerd: nu een 4,9, waarmee hij het laagst scoort van de vier coalitieleiders.

Figuur 1 – Waarderingscijfers voor politici in het afgelopen jaar

Basis: Nederlanders die bekend zijn met de betreffende politici

De waardering voor het andere CDA-kopstuk – Hugo de Jonge – is met een 5,1 beduidend lager dan de 6,6 die hij een jaar geleden haalde (toen hij nog lijsttrekker was), maar daarmee scoort hij wel nipt hoger dan zijn politiek leider.

Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 3 tot maandagochtend 6 december.

In totaal werkten 2.053 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek.

Het grootste deel van de steekproef (n=1.847) is afkomstig het I&O Research Panel, 206 respondenten deden mee via PanelClix. Dit zijn allen Nederlanders met een niet-westerse migratie-achtergrond. In totaal werkten 265 Nederlanders met een niet-westerse migratie-achtergrond mee aan het onderzoek (gewogen: 267).

1 I&O-zetelpeiling december

1.1 Zetelpeiling: VVD levert 4 zetels in; D66 en BBB in de plus

In de I&O-zetelpeiling van 3 tot 6 december levert de VVD 4 zetels in en komt op 29 zetels. Daarmee is de VVD nog wel de (virtueel) grootste partij, maar het is de laagste stand in de I&O-peiling sinds juli 2019.

D66 wint drie zetels terug en komt op 18 zetels, nog wel steeds 6 minder dan in maart dit jaar.

De opmars van Volt (nu 10 zetels), BBB (9 zetels) en JA21 (8 zetels) zet door.

De ChristenUnie levert juist 3 in: van 8 naar 5 (gelijk aan maart 2021).

Opvallend is dat drie coalitiepartijen (VVD, D66, CDA) op verlies staan ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van maart dit jaar (CU stabiel), waarmee de (aanstaande) coalitiepartijen samen nog maar (virtueel) 61 zetels zouden halen, maar dat dit er in april nog 79 waren. Deze komen bijna geheel ten goede aan de nieuwe, 'kleinere' partijen, met name Volt, BBB en JA21.

Tabel 1.1 - Peiling Tweede Kamerverkiezingen 6 december (zetels)

"Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?" Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen, zonder 'weet nog niet' (n=1.486).

	ZETELS									VERSCHIL		
	Uitslag	Peiling								+/-	+/-	
		TK21	12 apr 2021	3 mei 2021	7 jun 2021	12 juli 2021	13 sep 2021	11 okt 2021	15 nov 2021			6 dec. 2021
VVD	34	34	34	36	35	33	34	33	29		-4	-5
D66	24	26	23	21	22	19	15	15	18		+3	-6
PVV	17	15	15	14	17	16	16	17	16		-1	-1
CDA	15	14	10	12	6	7	7	8	9		+1	-6
SP	9	10	10	7	9	9	10	8	8		0	-1
PvdA	9	8	10	10	11	12	11	9	9		0	0
GL	8	6	7	9	9	11	12	10	9		-1	+1
FvD	8	7	7	5	4	5	5	6	4		-2	-4
PvdD	6	6	7	8	7	8	8	7	8		+1	+2
CU	5	5	5	5	5	7	6	8	5		-3	0
Volt	3	4	6	6	6	6	8	8	10		+2	+7
JA21	3	6	6	6	6	5	7	6	8		+2	+5
SGP	3	3	3	3	3	3	4	4	3		-1	0
DENK	3	3	3	3	2	1	1	2	1		-1	-2
50+	1	1	1	0	0	0	0	0	1		+1	0
BBB	1	1	2	3	5	6	5	6	9		+3	+8
BIJ1	1	1	1	2	2	2	1	2	2		0	+1
BV NL	0	0	0	0	1	0	0	1	1		0	+1
Anders ²	0	0	0	0	0	0	0	0	0		0	0
Totaal	150	150	150	150	150	150	150	150	150			
coalitie VVD, D66, CDA, CU	78	79	72	74	68	66	62	64	61		-3	-17

Bron: I&O Research, december 2021

² Geen van de overige partijen komt boven de kiesdrempel uit.

Tabel 1.2 - Peiling Tweede Kamerverkiezingen 6 december (percentages)

"Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?"

Basis: zou zeker/waarschijnlijk stemmen en heeft partij van eerste voorkeur (n=1.486).

	Uitslag	Peiling		Marge
	TK2021	15 nov 2021	7 dec 2021	
VVD	21,9	20,1	18,2	(16,2; 20,2)
D66	15,0	9,3	11,3	(9,7; 12,9)
PVV	10,8	10,7	10,0	(8,5; 11,5)
CDA	9,5	4,9	5,6	(4,4; 6,8)
SP	6,0	5,4	5,2	(4,1; 6,3)
PvdA	5,7	6,1	6,0	(4,8; 7,2)
GL	5,2	6,3	5,8	(4,6; 7)
FvD	5,0	4,2	2,6	(1,8; 3,4)
PvdD	3,8	4,4	5,0	(3,9; 6,1)
CU	3,4	4,9	3,3	(2,4; 4,2)
Volt	2,4	5,4	6,1	(4,9; 7,3)
JA21	2,4	4,1	5,0	(3,9; 6,1)
SGP	2,1	2,8	2,4	(1,6; 3,2)
DENK	2,0	1,6	1,0	(0,5; 1,5)
50+	1,0	0,6	1,1	(0,6; 1,6)
BBB	1,0	4,5	6,1	(4,9; 7,3)
BIJ1	0,8	1,3	1,4	(0,8; 2)
BV NL	-	0,7	0,8	(0; 1,7)
Anders ³	2,0	2,5	3,0	
Totaal	100	100	100	

Bron: I&O Research, december 2021

³ Geen van de overige partijen komt boven de kiesdrempel uit.

1.2 Switchgedrag sinds Tweede Kamerverkiezingen

Van de meeste kiezersgroepen is 50 procent of meer de partij waar ze in maart op stemden nog trouw. Dat geldt niet voor het CDA (42% zou opnieuw op die partij stemmen, dit was 36% in november) en Forum voor Democratie (44%).

CDA verliest aan JA21, Volt, BBB, CU en VVD. FvD vooral aan PVV en JA21.

Ook de D66-kiezers zijn met 50 procent niet erg trouw, al was dit in november nog 43 procent (D66 herstelt zich iets).

De partijtrouw onder de VVD-stemmers van maart neemt juist iets af: van 66 naar 60%. De VVD verliest stemmen aan Volt, JA21, BBB en PVV en in mindere mate aan CDA, D66, SP en BVNL.

Tabel 1.3– Switchgedrag ten opzichte van Tweede Kamerverkiezingen (in procenten)⁴

Basis: zou zeker/ waarschijnlijk gaan stemmen (n=1.839)

Stem-intentie 6 dec. ↓	Stemgedrag TK21															
	To-taal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	Pvd A	GL	FvD	Pvd D	CU	Volt	JA21	SGP	BBB	BIJ1
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
VVD	14%	60%	4%	4%	3%		1%									
D66	9%	1%	50%		2%	4%	4%	6%			3%	3%	4%			
PVV	8%	3%	0%	61%			1%		12%							3%
CDA	4%	2%	1%		42%				2%		1%	1%				
SP	4%	1%	0%	0%		52%	4%	2%	1%	1%	1%	1%	2%			
PvdA	5%	0%	4%	1%	2%	2%	63%	4%		1%	2%	2%				3%
GL	5%		5%		2%	2%	3%	58%		1%						5%
FvD	2%				1%		1%		44%							
PvdD	4%	0%	2%			6%	1%	5%		74%						4%
CU	3%		0%		3%						66%			6%		
Volt	5%	4%	7%		4%		2%	4%			3%	72%				
JA21	4%	4%	0%	7%	5%	2%	2%		6%	4%		1%	61%			
SGP	2%										2%			89%		
DENK	1%							1%						4%		
50Plus	1%	0%	1%	2%	1%	1%			5%							
BBB	5%	4%		9%	4%	3%	2%		13%				17%		100%	
BIJ1	1%		0%	1%				3%	2%			1%		1%		77%
BVNL	1%		1%			1%			10%							
Anders	2%	1%	1%	4%	9%	4%	1%	1%		1%	2%	4%	1%			
Weet niet	19%	19%	24%	9%	20%	23%	16%	16%	6%	15%	18%	16%	14%			8%
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: I&O Research december 2021

⁴ Voor FvD (n=47), BBB (n=20) en BIJ1 (n=25) zijn de uitkomsten indicatief. Overige partijen ontbreken vanwege te lage aantal waarnemingen.

1.2.1 Waarom verliest de VVD stemmen?

De VVD verliest dus 4 zetels ten opzichte van november en komt op 29 zetels. De VVD verliest stemmen aan Volt, JA21, BBB en PVV en in mindere mate aan CDA, D66, SP en BVNL.

Waarom stappen deze kiezers over? We stelden deze open vraag aan degenen die de VVD op dit moment inruilen voor een andere partij:

*U zou nu dus (waarschijnlijk) stemmen op .... Bij de Tweede Kamerverkiezingen van maart heeft u gestemd op de VVD. Kunt u uitleggen waarom u van mening bent veranderd?
Wat spreekt u aan in ...? Wat vindt u nu minder goed aan de VVD?*

Aangezien de VVD stemmen kwijt zou raken aan rechtse (JA21, BBB en PVV) en links-progressieve of linkse partijen (Volt, D66, SP) zijn ook de argumenten anders. De gemene deler is echter dat veel mensen de formatie te lang vinden duren en dat ze de VVD niet eerlijk vinden onderhandelen. En het 'zwabberende' beleid van de VVD. Aan beide kanten komen we kiezers tegen die zeggen dat ze op de VVD hebben gestemd vanwege de coronacrisis (leiderschap van Rutte), maar óf nu meer naar andere onderwerpen kijken (klimaat, zorg) óf niet meer tevreden zijn over dat coronaleiderschap.

Ook wordt er meerdere keren gezegd dat er verschil zit tussen wat de VVD bepleitte in de verkiezingscampagne en wat het nu doet (Of: lijkt te gaan doen). Overigens worden de uitgelekte plannen (het treindocument van Segers) nergens expliciet genoemd. Opvallend is verder dat de coronapas, G2 of zaken rondom het vaccineren helemaal niet genoemd worden als reden om de VVD de rug toe te keren.

Veel kiezers die overstappen naar JA21, BBB en PVV vinden de VVD te veel opschuiven naar links. Kiezers die dat vinden met betrekking tot vluchtelingen en migratie stappen vaak over naar JA21. Ook het 'weggeven van tradities' wordt de VVD aangewreven. De winst van BBB – ten koste van de VVD – komt vooral door de 'duidelijkheid' van Caroline van de Plas, die 'als enige opkomt voor de boeren'.

Kiezers aan de links/progressieve kant zijn of teleurgesteld in of uitgekeken op de VVD en Mark Rutte. Er wordt gesproken over gebroken beloften, leugens, te veel hang naar macht en "Hun Mea culpa heb ik wat teveel gehoord." Degenen die 'nieuw elan' willen komen nu vooral uit bij Volt, waarbij de Europese dimensie van belang is.

Kiezers die overstappen naar JA21

Het migratiebeleid van JA21 spreekt me aan. Dit is beter dan bij de VVD. Wat me bij de VVD minder aanspreekt is dat er een grote discrepantie zit tussen hun standpunten in de verkiezingen en de het uiteindelijke beleid.

De partij gaat een steeds slapper beleid voeren

Ik hoop nu een partij te vinden die plannen uit zal voeren, geen zwabberend beleid.

Ja 21 is iets gematigder dan pvv en van de vvd ben ik het liege een beetje zat

Ja21 betere rechtse vertegenwoordiging. Zeer teleurgesteld in VVD schuift naar links

JA21 lijkt mij meer overeenkomen met mijn standpunten. Terwijl de VVD mijn inziens teveel naar links schuift.

Rechtser.

Standpunten JA21 spreken mij wel aan, coalitievorming vvd duurt veel te lang

Strenger asielbeleid

VVD gaat teveel met links mee.

Kiezers die overstappen naar BBB

Caroline vd Plas is een duidelijke politica met het boerenverstand wat ik mis bij de VVD. De VVD heeft nu zat kansen gehad en maakt er keer op keer een rommeltje van in het land.

Duidelijke taal van BBB.

Er is maar 1 partij die opkomt voor de boeren en voedselvoorziening die zo belangrijk is. De rest van de partijen, willen alleen maar afbraak ,of ons dingen door de strot duwen, van alles is racistische of onze traditie afnemen, tot complotdenkers. Ik vind Rutte een zeer goede leider, daarom heb ik voor de VVD gestemd, al kan ik me niet echt vinden het programma van de VVD. Je moet er toch niet aan denken dat FvD of Geertje of D66 of Groenlink onze minister-president zouden leveren.

Ik vind dat er niet goed gehandeld wordt in de regering. Dus wil graag m'n stem uitbrengen op de partij wat mn tweede keus was. En er is tijd voor verandering

Ze komt op voor de gewone mens, de VVD doet erg weinig voor de zorg, hopelijk zij beter

Nederland is niet goed onderhouden door de jaren met VVD.

Kiezers die overstappen naar PVV

Daadkracht, deze ontbreekt bij de vvd.

De VVD en andere regeringspartijen doen er veel te lang over en hebben geen duidelijke standpunten. Ze zijn het nooit eens. De duidelijkheid van Wilders.

PVV durft te zeggen waar het op staat. VVD waait met alle winden mee en heeft geen respect voor Nederlandse cultuur (zwarte pietendiscussie etc.)

PVV wil echt wat aan de zorg doen. VVD pakt de structurele problemen niet aan. Bovendien zijn wij het vertrouwen in Rutte kwijt.

Slecht leiderschap Rutte. Hij moet opstappen.

Kiezers die overstappen naar Volt

VVD weet volgens mij zelf niet eens meer waar het voor staat. Regeert met list en bedrog en doet er alles aan om maar te regeren. Volt is jong en fris, als tegenreactie

Ik kies voor nieuw elan....passend in een (afgeslankt) één federaal Europa

Volt : Nieuw elan, nieuwe ideeën, geef ik een kans. VVD : Toch wel vaak "geheugenverlies".

Volt eerlijk en transparant, voor VVD geen goed gevoel meer :((

Volt hebben visie en internationaal georiënteerd. VVD zwabberbeleid, nemen geen leiding, visieloos

Volt is vernieuwend, hebben veel ideeën die me aanspreken. Staan duidelijk ergens voor. VVD komt niet meer geloofwaardig over na al het gekonkel met de formatie. En ik heb geen vertrouwen in nummer 2 die nu ook aan de onderhandelingstafel zit.

Volt staat voor meer persoonlijke vrijheden, privacy, een redelijker strafrecht, betere Europese integratie en beter beleid voor het inperken van grote bedrijven. De VVD staat steeds meer voor een hardere aanpak van criminaliteit en inperking persoonlijke vrijheden met een minder goed klimaat beleid en technologie.

Volt trekt de nationale politiek misschien wat meer over de landsgrenzen.

VVD had gewoon coalitie moeten vormen met PVDA en GroenLinks

Kiezers die overstappen naar D66

Ik geef hun de kans, ik ben wel klaar met de VVD en vooral met Rutten.

Meest betrouwbaar

VVD pakt niet door op vernieuwingen, milieu.

Kiezers die overstappen naar SP

SP is echt sociaal. VVD gestemd vanwege de corona.

VVD komt geen enkele belofte na, Corona problematiek wordt aanhoudend slecht opgepakt. SP lijkt mij meer een no nonsense partij.

Kiezers die overstappen naar PvdA

Voor mijn gevoel wat standvastiger geworden en zou wel een goede tegenhanger zijn van de VVD.

Ik twijfel of de VVD is staat is om anders te gaan regeren. Hun Mea culpa heb ik wat teveel gehoord.

Kiezers die overstappen naar PvdD

Het milieu

Kiezers die overstappen naar CDA

Ik heb niets tegen de VVD maar vind wel dat er nu iets anders mag komen.

Wissel wel vaker tussen deze twee. Heb niets tegen Rutte maar een nieuw gezicht kan geen kwaad.

Kiezer die overstapt naar 50PLUS

Omdat ik zelf een 50 plusser ben. VVD is op dit moment een beetje wispelturig.

2 Thema's

2.1 Urgente problemen: woningen, zorg en klimaatverandering

De top drie thema's die door het volgende kabinet – als het aan alle kiezers ligt – met voorrang moeten aangepakt zijn: betaalbare woningen, gezondheidszorg en het tegengaan van klimaatverandering & stikstofuitstoot. Het aanpakken van de coronacrisis is terug van weggeweest (van 12% in september naar 26% nu). Klimaatverandering wordt daarentegen nu minder vaak genoemd dan drie maanden geleden (van 34 naar 27%).

Tabel 2.1 – Belangrijkste thema's

“Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat een nieuwe regering met voorrang aandacht aan moeten besteden? U mag er drie aanvinken.”

	Sept Totaal	Dec Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	PvdD	CU	Volt	JA21	BBB
Betaalbare woningen / huren	52%	46%	32%	47%	35%	56%	52%	57%	58%	43%	60%	53%	37%	51%
Gezondheidszorg	37%	41%	48%	38%	32%	38%	62%	31%	30%	45%	34%	50%	31%	40%
Tegen klimaatverandering / stikstofuitstoot	34%	27%	15%	63%	3%	17%	13%	38%	60%	61%	28%	39%	1%	16%
Aanpakken van de coronacrisis	12%	26%	33%	31%	17%	18%	21%	17%	21%	8%	20%	30%	26%	20%
Veiligheid / criminaliteit	20%	20%	26%	6%	36%	25%	11%	9%	12%	12%	12%	11%	37%	17%
Onderwijs	18%	20%	20%	24%	11%	28%	24%	34%	25%	7%	23%	27%	9%	24%
Immigratie en asiel	15%	18%	15%	7%	48%	14%	6%	3%	7%	4%	26%	9%	63%	26%
Sociale voorzieningen	19%	18%	9%	10%	22%	25%	44%	34%	31%	30%	26%	17%	0%	11%
Normen en waarden	12%	14%	20%	7%	11%	8%	17%	15%	11%	4%	28%	7%	10%	21%
Economie	11%	10%	24%	13%	5%	15%	3%	7%	0%	0%	0%	6%	10%	6%
Inspraak en democratie	7%	6%	1%	4%	14%	4%	7%	7%	1%	3%	0%	0%	13%	13%
Werkgelegenheid	5%	5%	9%	2%	4%	5%	9%	12%	2%	0%	0%	0%	4%	0%
Dreiging van terrorisme	5%	4%	5%	1%	11%	0%	5%	0%	0%	2%	13%	5%	5%	5%
Leefbaarheid in de wijken	4%	4%	7%	4%	6%	9%	3%	9%	3%	10%	3%	0%	3%	0%
Europese Unie	6%	4%	2%	12%	4%	4%	0%	5%	1%	0%	0%	20%	5%	0%
Dierenwelzijn	5%	4%	1%	1%	4%	3%	4%	1%	0%	53%	0%	0%	15%	0%
Ethische zaken	5%	4%	1%	12%	4%	0%	6%	0%	4%	2%	3%	3%	0%	0%
Relatie autocht. / migranten	4%	3%	5%	1%	3%	5%	3%	2%	5%	0%	0%	1%	5%	5%
Overheidsfinanciën	5%	3%	8%	1%	2%	0%	3%	0%	0%	0%	0%	6%	2%	10%
Kunst / cultuur	2%	3%	3%	4%	0%	7%	4%	2%	5%	5%	0%	3%	3%	0%
Verkeer en ov	3%	2%	6%	3%	0%	0%	0%	2%	4%	0%	0%	5%	2%	2%
Tegengaan van racisme	4%	2%	0%	3%	2%	0%	4%	5%	1%	8%	9%	1%	0%	0%
Religieuze zaken	1%	1%	0%	0%	5%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	2%	0%	0%
Weet ik niet	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Anders	4%	5%	1%	3%	8%	12%	0%	3%	7%	0%	0%	3%	9%	15%
n =		880	119	95	50	31	43	60	64	39	28	54	36	27

3 Tevredenheid met demissionair kabinet

3.1 Tevredenheid daalt niet verder

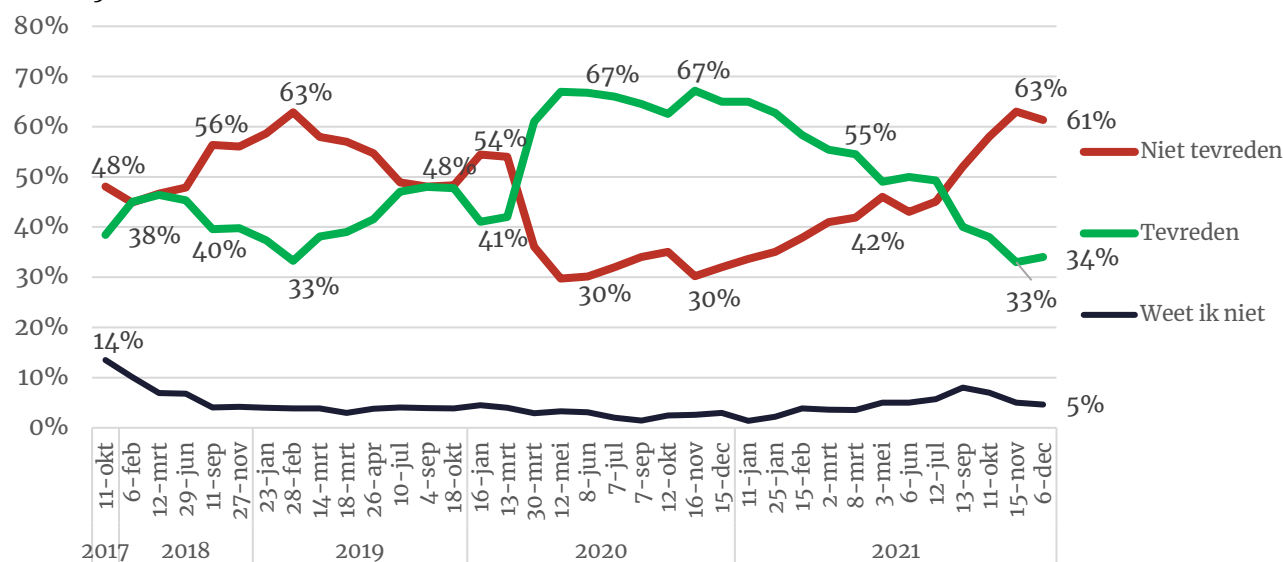
Zes op tien kiezers (61%) zijn niet (erg) tevreden met het demissionaire kabinet, 34 procent is dat wel. Grofweg hetzelfde als een maand geleden: de afname van de tevredenheid zet niet verder door.

Aan het begin van de coronacrisis (maart 2020) schoot de tevredenheid van de kiezers omhoog, op het hoogtepunt was 67 procent zeer of tamelijk tevreden. Sinds november 2020 is er echter een gestage daling ingezet die nog geen halt is toegeroepen.

Figuur 3.1 – Tevredenheid met kabinet

“Hoe tevreden of ontevreden bent u in het algemeen met het – nu afgetreden – kabinet-Rutte III, van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie?” “Zeer tevreden” en “tamelijk tevreden” en “niet erg tevreden” en “helemaal niet tevreden” samengevoegd.

N = 1.025

Bron: I&O Research december 2021

4 Politieke leiders

4.1 Bekendheid

De meeste politieke hoofdrolspelers zijn bekend bij 90 procent van de kiezers of meer.

De meest populaire leiders (na Pieter Omtzigt) - Laurens Dassen (6,3) en Caroline van der Plas (5,7) – zijn nog steeds relatief onbekend: Laurens Dassen bij 25 procent, Caroline van der Plas bij 59 procent.

Tabel 4.1 – Bekendheid politici

“Welke van onderstaande politici kent u?” (in procenten, basis: n=1.025).

	16 mrt. 2021	12 apr. 2021	mei 2021	juni 2021	sept. 2021	okt. 2021	dec. 2021
Mark Rutte	94%	94%	95%	96%	98%	95%	95%
Geert Wilders	94%	94%	94%	94%	96%	95%	94%
Hugo de Jonge							93%
Jesse Klaver	90%	89%	90%	90%	93%	90%	90%
Thierry Baudet	90%	89%	91%	90%	94%		89%
Sigrid Kaag	79%	84%	86%	85%	92%	87%	88%
Pieter Omtzigt						86%	88%
Wopke Hoekstra	83%	83%	86%	85%	89%	85%	86%
Sylvana Simons	80%	82%	84%	84%	88%		83%
Lilian Marijnissen	80%	79%	80%	79%	84%	78%	79%
Lilianne Ploumen	73%	72%	73%	75%	81%	73%	74%
Gert-Jan Segers	66%	70%	69%	69%	75%	70%	71%
Kees vd Staaij	63%	63%	62%	63%	67%		65%
Caroline v.d. Plas		31%	39%	42%	59%		59%
Joost Eerdmans	56%	59%	57%	59%	62%		58%
Farid Azarkan	62%	65%	66%	61%	55%		58%
Wybren van Haga		47%		54%	53%		58%
Esther Ouwehand	45%	47%	47%	48%	51%		45%
Liane den Haan	33%	31%	32%	44%	36%		37%
Laurens Dassen	15%	29%	26%	24%	28%		25%

Bron: I&O Research december 2021

4.2 Waardering politici

Pieter Omtzigt, die eerder dit jaar het CDA verliet, wordt nog steeds veruit het best gewaardeerd: nu met een 7,1.

Daarna volgen de leiders van nieuwe en (relatief) kleine partijen, die duidelijk op winst staan: Laurens Dassen (6,3), Caroline van der Plas (5,7). Al zijn zij nog steeds relatief onbekend: Laurens Dassen bij 25 procent, Caroline van der Plas bij 59 procent.

Van de leiders van de coalitiepartijen zijn Segers (5,5) en Rutte (5,4) stabiel, waarbij Rutte ten opzichte van maart dit jaar een vol punt inleverde (toen: 6,3) en ten opzichte van juli vorig jaar twee punten (toen: 7,3).

De gemiddelde waardering voor Sigrid Kaag is stabiel ten opzichte van oktober (nu een 4,7), maar ook zij leverde flink aan populariteit in ten opzichte van maart dit jaar (6,1) en midden vorig jaar (6,6).

Ook de vierde coalitieleider – Wopke Hoekstra – wordt niet zeer hoog gewaardeerd: nu een 4,9, waarmee hij het laagst scoort van de vier coalitieleiders.

De waardering voor het andere CDA-kopstuk – Hugo de Jonge – is met een 5,1 lager dan de 6,6 die hij een jaar geleden nog haalde (toen hij nog lijsttrekker was), maar daarmee scoort hij wel nipt hoger dan zijn politiek leider.

Tabel 4.2 - Waardering politici

“Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?” (1 = heel slecht, 10 = heel goed)

Basis: kiezers die bekend zijn met de politicus, (Nmin = 302; Nmax = 980)

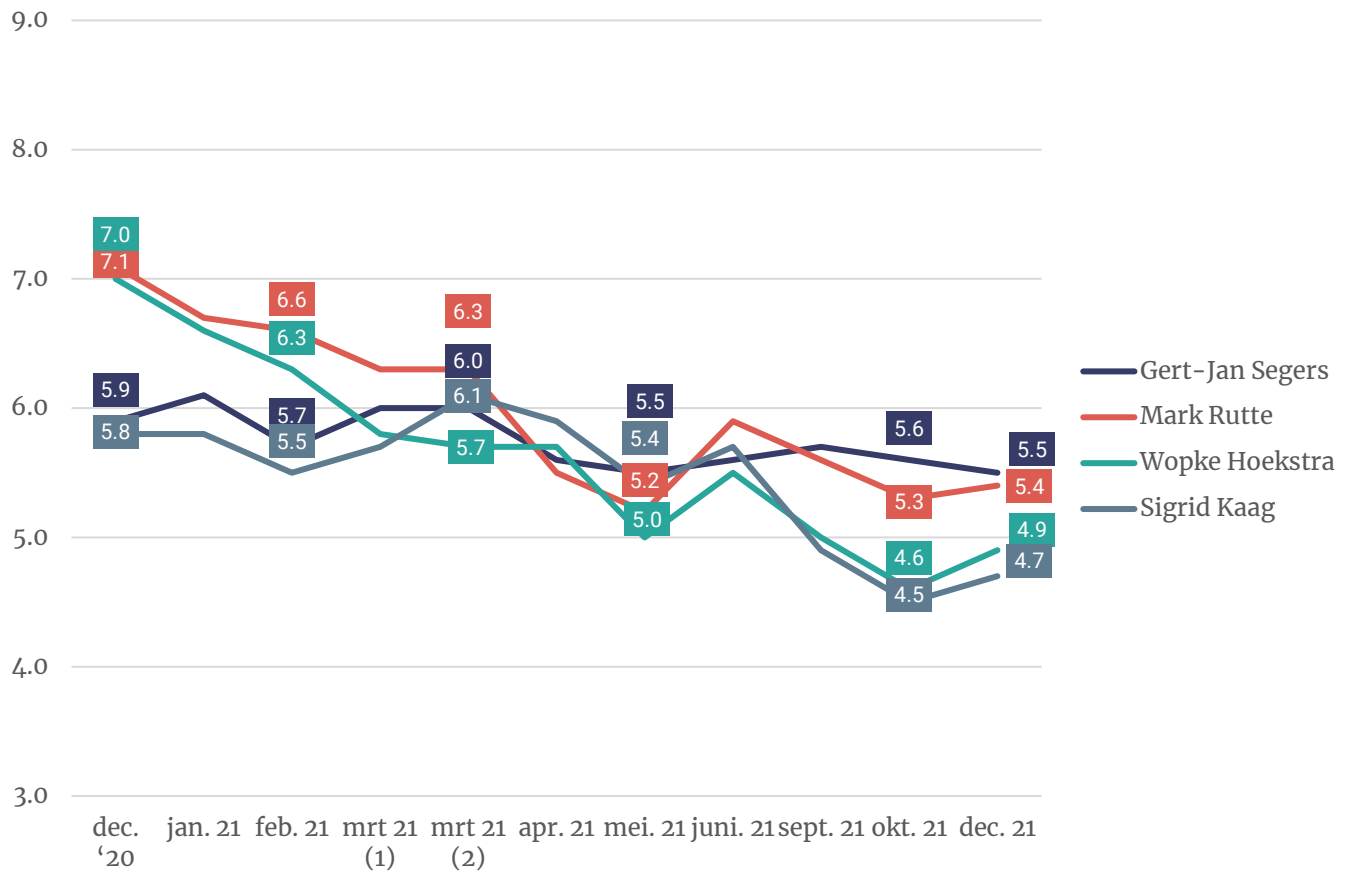
	sept. '16	sept. '17	sept. '18	sept. '19	mrt. '20	juli '20	dec. '20	16 mrt. '21	apr. '21	mei '21	juni '21	sept '21	okt '21	dec '21
Pieter Omtzigt						6,9	7,2			7,7		7,0	7,0	7,1
Laurens Dassen								6,2	6,5	6,3	6,1	6,0		6,3
Caroline van der Plas									4,7	5,1	5,2	5,4		5,7
Lilian Marijnissen			5,9	5,4	5,3	5,5	5,5	5,9	5,9	5,7	5,7	5,5	5,8	5,7
Gert-Jan Segers	6,0	6,2	6,1	6,3	5,9	6,3	5,9	6,0	5,6	5,5	5,6	5,7	5,6	5,5
Mark Rutte	5,8	6,1	5,7	6,2	5,8	7,3	7,1	6,3	5,5	5,2	5,9	5,6	5,3	5,4
Esther Ouwehand					5,0	5,1	4,8	5,5	5,3	5,3	5,1	5,3		5,3
Lilianne Ploumen	5,3							5,8	5,5	5,3	5,4	5,3	5,2	5,2
Hugo de Jonge		6,9	6,4	6,7	6,4	7,0	6,6							5,1
Jesse Klaver	6,0	6,3	5,6	5,5	5,1	5,2	5,3	5,2	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	5,0
Kees van der Staaij	5,7	5,1	5,7	4,8		5,2	4,7	5,1	5,0	5,0	5,0	4,9		5,0
Wopke Hoekstra		6,7	6,4	6,9	6,6		7,0	5,7	5,7	5,0	5,5	5,0	4,6	4,9
Joost Eerdmans							4,1	4,5	4,8	4,8	4,8	4,7		4,8
Sigrid Kaag		7,5	6,5	6,4	6,2	6,6	5,8	6,1	5,9	5,4	5,7	4,9	4,5	4,7
Geert Wilders	3,7	3,8	3,9	4,0	4,1	4,2	4,4	4,2	4,3	4,3	4,4	4,1	4,5	4,3
Farid Azarkan							2,9	4,1	4,6	4,5	4,6	3,9		4,2
Wybren van Haga									3,8		3,7	3,6		3,8
Liane den Haan								4,0	4,1	3,8	3,3	3,3		3,7
Sylvana Simons								3,0	3,4	3,3	3,3	2,9		3,1
Thierry Baudet		4,2	4,1	3,5	3,6	3,8	2,9	2,7	3,0	3,1	2,7	2,5		2,4

Bron: I&O Research, december 2021

Figuur 4.1 – Waarderingscijfers voor politici in het afgelopen jaar

Basis: Nederlanders die bekend zijn met de betreffende politici

5 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 3 tot maandagochtend 6 december. In totaal werkten 2.053 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek.

Het grootste deel van de steekproef (n=1.847) is afkomstig het I&O Research Panel, 206 respondenten deden mee via PanelClix. Dit zijn allen Nederlanders met een niet-westerse migratie-achtergrond.

In totaal werkten 265 Nederlanders met een niet-westerse migratie-achtergrond mee aan het onderzoek (gewogen: 267).

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Sinds april 2019 werkt het I&O Research Panel met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2019). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties.

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl